

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

گروه: مدرسی معارف اسلامی

گرایش: آشنایی با منابع اسلامی

عنوان:

رفتارشناسی بنی اسرائیل در برابر دعوت حضرت موسی از

منظر قرآن

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین دکتر عبدالله موحدی محب

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر علی الشیخ

نگارش:

جبرئیل ملکی

کلیه ی حقوق این پایان نامه اعم از تکثیر، نسخه برداری، ترجمه، اقتباس و ... برای دانشگاه معارف اسلامی محفوظ است. نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

اهدا

این بضاعت مزجاء و تلاش اندک را تقدیم می‌دارم:

به محضر رسول اکرم (ص)، فاطمه‌ی اطهر (س)، ائمه‌ی هدی (ع) سیما حجة‌ابن‌الحسن (عج).

به تمام کسانی که قرآن خلقتشان، طریقتشان و سلوکتشان است.

به روح مطهر حضرت امام خمینی (ره) و شهدای راه حق و حقیقت.

به روح والد عزیزم رحمه‌الله‌تعالی.

«وَجِنَّا بِبِضَاعَةِ مُزْجَاةٍ ... رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ»

تقدیر و تشکر

بدون تردید موفقیت و پیروزی رهپویان علم و دانش در عرصه‌های مختلف علمی و پژوهشی بدون بهره‌گیری از علم و تجربه‌ی اساتید متخصص و مشاورین آگاه و حرکت در چارچوب رهنمودها و روشن‌گری‌های خالصانه‌ی آنان، میسر و مقدور نخواهد بود.

عالمان و دانشمندان فرزانه، همواره در طول تاریخ، موفقیت‌ها و کامیابی‌های خود را در عرصه‌های مختلف علم و عمل، مرهون زحمات طاقت فرسا و مجاهدت‌های جبران ناپذیر اساتید بزرگوار خود و همدلی‌های پدران و همراهی‌های مشفقانه‌ی آنان دانسته و همواره در برابر اساتید خود سر تعظیم و کرنش فرود آورده و از آنان با عظمت و نیکی یاد کرده‌اند.

اینجانب خدای را بر این نعمت شاکرم که توفیق استفاده از محضر اساتیدی بزرگ و عالمانی وارسته را نصیب فرمود و هدایت‌گری‌های بی‌دریغ و روشن‌گری‌های خالصانه‌ی آنان را مشعل فروزان راهم قرار داد. در همین راستا از زحمات استاد عزیزم؛ جناب حجت الاسلام و المسلمین دکتر موحدی محب (زیده‌عزه) که با راهنمایی‌های عالمانه و مؤثر خود، بنده را در به ثمر رسیدن این تحقیق یاری نمودند، همین‌طور از تلاش‌های بی‌دریغ استاد بزرگوار؛ جناب آقای دکتر علی‌الشیخ (دامت توفیقاته) که با مشاوره‌های ارزنده و تشویق‌های پدران‌ی خود، سبب دل‌گرمی اینجانب و آسان شده دشواری‌های خاص این تحقیق گردیده، و از مدیر محترم گروه و استاد گران‌قدرم جناب حجت الاسلام و المسلمین دکتر علی نصیری (دام‌ظه) صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم.

از رئیس، معاونان، مدیران، کارشناسان و کارکنان آموزشی، پژوهشی و رفاهی دانشگاه معارف اسلامی قم که همیشه از الطافشان همراه با اخلاق الهی و اسلامی بهره‌مند بودم بسیار ممنونم.

از همه‌ی دوستان و عزیزانی که گاه و بیگاه از ارشاداتشان بهره‌مند می‌شدم و بویژه از همسر بزرگوارم

که بی‌هیچ شکوه‌ای همیشه در کنارم بوده‌اند و از فرزندان عزیزم، سپاس‌گذارم.

«اللهم وفضلنا لما تمبه و ترضی و اجعل مواهبنا اورنا خیرا»

چکیده

در این پایان‌نامه که با هدف بررسی عکس‌العمل‌های رفتاری بنی‌اسرائیل در برابر دعوت حضرت موسی تنظیم یافته است با استفاده از روش‌های توصیفی و تبیینی؛ با مطالعه‌ی کتاب‌های تفسیری، روایی، تاریخی، اجتماعی و سیره به تحلیل و تبیین رفتارهای بنی‌اسرائیل پرداخته شده است.

این پژوهش در پنج فصل تدوین شده است: که در فصل اول کلیات پایان‌نامه اعم از موضوع تحقیق، سؤال اصلی و فرعی، پیشینه، روش تحقیق و... مطرح شده است. فصل دوم از دو مبحث تشکیل شده است که در مبحث اول مفهوم شناسی واژه‌های رفتار شناسی، عبرانیان، بنی‌اسرائیل، یهود، اهل کتاب، اسباط، دعوت، موسی و قرآن بررسی شده و در مبحث دوم به تاریخچه‌ی بنی‌اسرائیل پیش از حضرت موسی (ع) اعم از حضرت ابراهیم، حضرت اسحاق، حضرت یعقوب، حضرت یوسف آمده است. فصل سوم به رابطه‌ی بنی‌اسرائیل با موسی اختصاص یافته که در آن به دوران کودکی موسی، هجرت از مصر به مدین، نبوت و پیامبری، بازگشت به مصر و مبارزه با فرعون، هلاکت فرعونیان و نجات بنی‌اسرائیل، ورود موسی همراه بنی‌اسرائیل به بیت‌المقدس و درگیری‌های موسی با بنی‌اسرائیل تا وفات موسی (ع) اشاره شده است. فصل چهارم به رفتار شناسی موضوعات: پیمان‌شکنی، کفر، نژادپرستی، دنیاگرایی، سنگ‌دلی و... مربوط می‌شود که به سه مبحث برتری بنی‌اسرائیل در قرآن و تورات و آیات مربوط به آن، علل مغضوب شدن بنی‌اسرائیل مثل: عهد شکنی، تجاوز به حقوق مردم، تجاوز به حدود الهی، دلبستگی به لذایذ دنیوی، کشتن پیامبران و صالحان، نسبت ناروا به خداوند و پیامبران و... و اندیشه و صفات اخلاقی بنی‌اسرائیل از دیدگاه قرآن کریم مثل: کفر، نژاد پرستی، دنیا گرایی، لجاجت و بهانه‌گیری، سنگ دلی و... می‌پردازد. در فصل پنجم، خلاصه مباحث و پیشنهادها ارائه می‌شود

واژگان کلیدی: رفتارشناسی، دعوت، بنی‌اسرائیل، قرآن، موسی.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
۱- فصل اول:	۱
۱-۱. کلیات.....	۳
۱-۱-۱. تعریف مساله.....	۳
۱-۱-۲. پیشینه‌ی تحقیق.....	۳
۱-۱-۳. ضرورت تحقیق.....	۳
۱-۱-۴. هدف از تحقیق.....	۴
۱-۱-۵. فرضیه‌ها.....	۴
۱-۱-۶. روش انجام تحقیق.....	۴
۱-۱-۷. روش تحلیل و تجزیه‌ی اطلاعات.....	۴
۱-۱-۸. سؤال اصلی تحقیق و سؤال‌های فرعی آن.....	۵
۲-۱. مفهوم شناسی.....	۵
۲-۱-۱. رفتار شناسی.....	۵
۲-۱-۲. عبرانیان.....	۶
۲-۱-۳. بنی اسرائیل.....	۷
واژه‌ی اسرائیل و صورت‌های مختلف آن.....	۱۰
واژه‌ی اسرائیل در عهدین.....	۱۱
۲-۱-۴. یهود.....	۱۱
۲-۱-۵. اهل کتاب.....	۱۳
۲-۱-۶. اسباط.....	۱۴
۲-۱-۶-۱. عربی یا دخیل بودن واژه‌ی اسباط.....	۱۴
مؤیدات عبری بودن واژه‌ی اسباط.....	۱۴
۲-۱-۶-۲. لغت اسباط.....	۱۵

ب

- ۱-۲-۳-۶-۳ اسباط در عهدین ۱۶
- ۱-۲-۴-۶-۴ اسباط در قرآن ۱۸
- ۱-۲-۵-۶-۵ نتیجه ۲۰
- ۱-۲-۷-۲-۷ دعوت ۲۱
- ۱-۲-۸-۲-۸ موسی (ع) ۲۱
- ۱-۲-۹-۲-۹ قرآن ۲۲
- ۲- فصل دوم: ۲۳
- نگاه به تاریخچه‌ی بنی اسرائیل پیش از حضرت موسی (ع) ۲۳
- ۱-۲-۱- حضرت ابراهیم (علیه السلام) ۲۴
- ۱-۲-۱- زادگاه ۲۴
- ۱-۲-۲- نام ابراهیم ۲۴
- ۱-۲-۳- نسب و شجره ۲۵
- ۱-۲-۴- پدر ابراهیم ۲۶
- نتیجه ۲۸
- ۱-۲-۵- مادر ابراهیم (ع) ۲۹
- ۱-۲-۶- کتاب ابراهیم (ع) ۲۹
- ۱-۲-۷- دوران رشد و بلوغ ۲۹
- ۱-۲-۸- فرزندان ابراهیم ۳۲
- ۲-۲- اسحاق (علیه السلام) ۳۳
- ۲-۳- یعقوب (علیه السلام) ۳۴
- ۲-۳-۱- وجه تسمیه‌ی یعقوب ۳۴
- ۲-۳-۲- نسب حضرت یعقوب ۳۵
- ۲-۳-۳- پیدایش دو امت ۳۵
- ۲-۳-۴- از کنعان به فدان ۳۶
- ۲-۳-۵- دیدار لابان و ازدواج با دختران او ۳۶

- ۳۸ ۲-۳-۶. بازگشت به کنعان.
- ۳۹ ۲-۳-۷. فرزندان یعقوب.
- ۴۰ ۲-۳-۸. وفات یعقوب.
- ۴۰ ۲-۴-۴. حضرت یوسف (علیه السلام).
- ۴۱ ۲-۴-۱. تولد یوسف.
- ۴۱ ۲-۴-۲. رؤیای یوسف.
- ۴۲ ۲-۴-۳. یوسف در چاه.
- ۴۲ ۲-۴-۴. یوسف در خانه‌ی عزیز مصر.
- ۴۳ ۲-۴-۵. یوسف در زندان.
- ۴۳ ۲-۴-۶. یوسف بر اریکه‌ی حکومت.
- ۴۳ ۲-۴-۷. مهاجرت یعقوب با خاندانش به مصر و تشکیل قوم بنی اسرائیل.
- ۴۴ ۲-۴-۸. وفات و دفن یوسف.
- ۴۵ نتیجه.
- ۴۶ ۳- فصل سوم.
- ۴۶ سیرتاریخی رابطه‌ی بنی اسرائیل با موسی در مصر و بعد از خروج از مصر.
- ۴۸ ۳-۱. دوره‌ی اول در سه گفتار.
- ۴۸ ۳-۱-۱. پادشاه عصر موسی (علیه السلام) و خواب او.
- ۴۹ ۳-۱-۲. تولد موسی (علیه السلام).
- ۵۰ ۳-۱-۳. بلوغ موسی.
- ۵۲ ۳-۲. دوره‌ی دوم: هجرت موسی از مصر به مدین.
- ۵۲ در محضر شعیب (علیه السلام).
- ۵۴ ۳-۳. دوره‌ی سوم: نبوت و پیامبری.
- ۵۴ بازگشت موسی به مصر برای مبارزه با فرعون.
- ۵۴ ۳-۳-۱. نخستین تجربه و حیانی.
- ۵۶ ۳-۳-۲. ارائه‌ی معجزه به فرعون و فرعونیان.

- ۳-۳-۳. حضرت موسی و جادوگران..... ۵۶
- ۳-۳-۴. نزول بلاهای پی در پی در مصر..... ۵۸
- ۳-۴. دوره ی چهارم: هلاکت فرعونیان و نجات بنی اسرائیل..... ۵۹
- ۳-۵. دوره ی پنجم: ورود به بیت المقدس، درگیری های موسی با بنی اسرائیل تا وفات ایشان..... ۶۰
- ۳-۵-۱. پیشنهاد بت سازی به موسی (علیه السلام)..... ۶۰
- ۳-۵-۲. صحرای سینا و خواسته های بی پایان بنی اسرائیل..... ۶۰
- ۳-۵-۳. خودداری بنی اسرائیل از رفتن به فلسطین..... ۶۲
- ۳-۵-۴. رفتن موسی (ع) به کوه طور و ماجرای سامری..... ۶۳
- ۳-۵-۵. گوساله پرستی بنی اسرائیل..... ۶۵
- ۳-۵-۶. سرنوشت دردناک سامری..... ۶۷
- ۳-۵-۷. قرار گرفتن کوه بر بالای سر بنی اسرائیل..... ۶۸
- ۳-۵-۸. ماجرای گاو بنی اسرائیل..... ۶۸
- ۳-۵-۹. داستان قارون..... ۷۱
- ۳-۵-۱۰. سرانجام قارون:..... ۷۳
- ۳-۵-۱۱. پشیمانی دنیا طلبان..... ۷۴
- ۳-۵-۱۲. وفات حضرت موسی (علیه السلام) در منابع اسلامی..... ۷۴
- ۳-۵-۱۳. وفات حضرت موسی در تورات:..... ۷۵
- ۴- فصل چهارم:..... ۷۷
- این فصل در سه مبحث ارائه می شود:..... ۷۸
- ۴-۱. تفضیل و برتری بنی اسرائیل..... ۷۸
- ۴-۱-۱. معنای تفضیل در لغت و قرآن..... ۷۸
- ۴-۱-۲. تفضیل بنی اسرائیل در آیات شریفه..... ۸۰
- آیه ی اول:..... ۸۰
- آیه ی دوم:..... ۸۲
- آیه ی سوم:..... ۸۳

- ۴-۱-۳. شرح و تفسیر آیات..... ۸۴
- تفسیر آیه‌ی اوّل:..... ۸۴
- نتیجه..... ۸۶
- تفسیر آیه‌ی دوّم..... ۸۷
- تفسیر آیه‌ی سوّم:..... ۸۸
- تفسیر آیه‌ی چهارم..... ۹۰
- تفسیر آیه‌ی پنجم:..... ۹۰
- نتیجه..... ۹۱
- ۴-۱-۴. برتری بنی اسرائیل در تورات..... ۹۲
- ۴-۲. علل خشم و غضب خداوند به بنی اسرائیل..... ۹۴
- معنای لغوی غضب..... ۹۴
- ۴-۲-۱. عهد شکنی و نقض میثاق..... ۹۴
- مواردی از عهد شکنی‌ها..... ۹۶
- ۴-۲-۲-۱. تمرد در برابر فرمان خداوند..... ۹۶
- ۴-۲-۲-۲. تمرد در برابر فرمان پیامبر..... ۹۷
- الف- سرپیچی از ولایت ولی برگزیده..... ۹۷
- ب- سرپیچی از فرمان داخل شدن در سرزمین مقدس..... ۹۸
- ۴-۲-۲. تجاوز به حقوق مردم..... ۹۹
- ۴-۲-۲-۱. رشوه خواری:..... ۹۹
- ۴-۲-۲-۲. ربا خواری..... ۱۰۰
- ۴-۲-۲-۳. تصرف اموال مردم..... ۱۰۱
- ۴-۲-۲-۴. خیانت در امانت..... ۱۰۱
- ۴-۲-۳. تجاوز به حدود الهی..... ۱۰۲
- ۴-۲-۴. تجاوز به حریم سبت..... ۱۰۲
- ۴-۲-۵. ارتکاب منکر و عدم توجه به نهی ناهیان..... ۱۰۳

- ۴-۲-۶. گوساله پرستی بنی اسرائیل..... ۱۰۳
- ۴-۲-۷. داستان اصحاب سبت..... ۱۰۴
- ۴-۲-۸. دنیا گرایی..... ۱۰۵
- ۴-۲-۹. دلبستگی به لذایذ دنیوی..... ۱۰۵
- ۴-۲-۱۰. مال دوستی..... ۱۰۶
- ۴-۲-۱۱. کشتن پیامبران و صالحان..... ۱۰۷
- ۴-۲-۱۲. ترک امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۰۸
- ۴-۲-۱۳. بغی و فزون جویی..... ۱۰۹
- ۴-۲-۱۴. نسبت ناروا به خداوند..... ۱۱۱
- الف- خداوند فرزند دارد!..... ۱۱۱
- ب- خداوند بخیل است!..... ۱۱۱
- ۴-۲-۱۵. اسانه‌ی ادب و نسبت ناروا به پیامبران..... ۱۱۲
- الف- نسبت ناروا به موسی(ع)..... ۱۱۲
- ب- نسبت کفر به سلیمان..... ۱۱۳
- ت- بهتان به مریم و نسبت ناروا به عیسی(ع)..... ۱۱۳
- ۴-۲-۱۶. ضلالت و گمراهی..... ۱۱۳
- نتیجه..... ۱۱۵
- ۴-۳-۳. اندیشه و صفات اخلاقی بنی اسرائیل از دیدگاه قرآن کریم..... ۱۱۵
- ۴-۳-۱. پیمان شکنی..... ۱۱۵
- ۴-۳-۲. کفر:..... ۱۱۶
- ۴-۳-۲-۱. کفر بنی اسرائیل نسبت به خدا:..... ۱۱۷
- ۴-۳-۲-۲. کفر بنی اسرائیل نسبت به پیامبران:..... ۱۱۸
- الف- پیامبر خاتم(ص):..... ۱۱۸
- ب- حضرت عیسی(ع):..... ۱۱۸
- ۴-۳-۲-۳. کفر بنی اسرائیل نسبت به کتب آسمانی و آیات الهی:..... ۱۱۸

خ

- ۱۱۹..... ۳-۳-۴. نژاد پرستی.....
- ۱۲۱..... ۴-۳-۴. دنیا گرایی:.....
- ۱۲۲..... ۴-۳-۴. ۱. دلستگی به لذایذ دنیوی:.....
- ۱۲۲..... ۴-۳-۴. ۲. مالدوستی:.....
- ۱۲۲..... ۴-۳-۴. ۳. دلستگی به زندگی و گریز از مرگ:.....
- ۱۲۳..... ۴-۳-۴. ۴. حریص ترین مردم به زندگی:.....
- ۱۲۳..... ۴-۳-۴. ۵. لجاجت‌ها و بهانه‌گیری‌های بی‌اساس.....
- ۱۲۵..... ۴-۳-۴. ۶. سنگ دلی و قساوت قلب:.....
- ۱۲۷..... ۵- فصل پنجم:.....
- ۱۲۷..... جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادها.....
- ۱۲۹..... پیشنهادها.....

مقدمه

ضرورت بحث و بررسی در مورد رفتارها و عکس‌العمل‌های اقوام پیشین و شناخت روابط حاکم بر آن‌ها و آگاهی از چگونگی پذیرش یا عدم پذیرش دعوت انبیاء بر کسی پوشیده نیست. از طرفی، ارتباط نزدیک و پیوند تنگاتنگ جوامع انسانی و دولت‌های جهانی و عدم امکان انفصال و جدائی و انزوای یک فرد و جامعه و دولت و در نتیجه، تاثیر قطعی و غیر قابل تردیدی که در صحنه‌ی فرهنگ و دین و سیاست و اقتصاد رخ می‌دهد، ضرورت این بحث را به روشنی نمایان می‌سازد.

از آنجایی در آیات شریفه‌ی قرآن سرگذشت بنی‌اسرائیل و ماهیت اعتقادی، اخلاقی، تاریخی، سیاسی و اجتماعی آنان بیش‌تر از سایر اقوام و ملت‌ها مورد توجه و تاکید قرار گرفته است؛ بی‌تردید بررسی سرگذشت این قوم و رفتارهای انجام گرفته در مقابل دعوت انبیاء (علیهم‌السلام)، به ویژه حضرت موسی از دو جهت حائز اهمیت است: از سویی دقت نظر و تأمل در گذشته‌ی این قوم موجب خواهد شد تا ماهیت حقیقی و واقعی آنان روشن شود و کسانی که خود را قوم برتر می‌دانند و با این تفکر در طول تاریخ جنایت‌های بسیاری انجام داده‌اند و خون انسان‌های بی‌گناه را ریخته‌اند، شاید متنبه‌ گردیده و به فطرتی که خداوند همه‌ی انسان‌ها را با آن آفریده برگردند به آن امید که جهانیان نیز روی خوش زندگی را توأم با صلح و صفا و امنیت بپوشند. از سویی با تحلیل و تبیین سرگذشت قوم بنی‌اسرائیل و بیان رفتارهای آنان در برابر دعوت حضرت موسی موجب خواهد شد تا سایر ملت‌های آزاداندیش جهان، با گذشته‌ی آنان بیش‌تر آشنا شوند و در ارتباطات خود تجدید نظر کرده و همچنین از سرگذشت تلخ آنان عبرت بگیرند.

نوشته حاضر که در منظر نظر شماست سعی کرده با رعایت اصول و روش تحقیق و با راهنمایی‌های ارزشمند اساتید راهنما و مشاور تهیه و تنظیم گردد. امید است که مورد توجه و استفاده خوانندگان گرامی واقع شود و از انتقادها و پیشنهادهای سازنده‌ی خود ما را یاری فرمایند.

۱- فصل اول:

کلیات و مفاهیم

۱-۱. کلیات

۱-۱-۱. تعریف مساله

یکی از موضوعاتی که در قرآن بیشتر مطرح شده و موضوع آیات متعددی از آن واقع شده، دعوت حضرت موسی (ع) و رفتارها و عکس‌العمل‌هایی است که بنی اسرائیل در برابر ایشان از خود ابراز می‌کردند.

در این تحقیق تلاش می‌شود رفتارها و واکنش‌های بنی اسرائیل در برابر دعوت حضرت موسی (ع) از منظر قرآن بررسی شود تا روشن شود که اولاً چه توقعات و انتظاتی از حضرت موسی (ع) به عنوان یک پیامبر الهی داشتند. ثانیاً تا چه اندازه از وی تبعیت نموده و دستورات و فرامین ایشان را اطاعت می‌کردند.

۱-۱-۲. پیشینه‌ی تحقیق

با بررسی‌های انجام شده تاکنون کتاب، مقاله یا تحقیق مستقلی با موضوع «بررسی رفتار شناسی بنی اسرائیل در برابر دعوت حضرت موسی (ع) از منظر قرآن» منتشر نشده است. هر چند مطالبی در این زمینه بصورت پراکنده در برخی از کتاب‌ها و مقالات می‌توان یافت.

۱-۱-۳. ضرورت تحقیق

با توجه به اینکه مطالعه کردن و اندیشیدن در سعادت و یا هلاکت اقوام و امت‌های گذشته در سرنوشت انسان‌ها بسیار نقش اساسی دارد و موجب گریز از پرتگاه‌های ضلالت و رهنمون به راه‌های هدایت خواهد شد از این جهت ضروری است تا در مورد رفتارهای قومی بررسی شود که فرازها و نشیب‌های زیادی در تاریخ از خود به نمایش گذاشته‌اند و قرآن کریم در آیات متعددی از نحوه برخورد آنها در برابر دعوت حضرت موسی (ع) یاد می‌کند.

۱-۱-۴. هدف از تحقیق

هدف از این تحقیق آن است که رفتارهای بنی اسرائیل در برابر دعوت حضرت موسی (ع) از منظر قرآن بررسی شود تا از جهتی ماهیت این قوم روشن شده و از جهت دیگر عبرتی باشد برای امت‌ها و اقوام دیگر در سایر جوامع که به سرنوشت چنین قومی دچار نشوند.

۱-۱-۵. فرضیه‌ها

در این زمینه چند فرضیه وجود دارد:

۱-۱-۵-۱. بررسی رفتارشناسی بنی اسرائیل در برابر دعوت حضرت موسی (ع) از منظر قرآن ممکن نیست چرا که در قرآن به تمامی جوانب این مساله پرداخته نشده است.

۱-۱-۵-۲. هرچند در قرآن جنبه‌های رفتاری بنی اسرائیل بسیار پرداخته شده ولی استخراج آن‌ها یا ممکن نیست و یا اگر هم ممکن باشد در توان این تحقیق نمی باشد.

۱-۱-۵-۳. کریم در حد کافی به موضوع شناسایی رفتارهای بنی اسرائیل در برابر حضرت موسی (ع) پرداخته است و در این تحقیق می توان آن‌ها را استخراج کرده و تبیین نمود.

۱-۱-۶. روش انجام تحقیق

این تحقیق در اساس از روش کتابخانه‌ای پیروی می کند با این توضیح که در این تحقیق نخست بر اساس تحلیل مفهومی، مفهوم رفتار شناسی، بنی اسرائیل و دعوت حضرت موسی در لغت و اصطلاح بررسی می شود سپس براساس روش متعارف تفسیری و مراجعه به آیات بررسی می شود که بنی اسرائیل چه رفتارهایی در برابر دعوت حضرت موسی (ع) داشته‌اند.

۱-۱-۷. روش تحلیل و تجزیه‌ی اطلاعات

برای بررسی و روشن نمودن رفتارهای بنی اسرائیل در برابر دعوت حضرت موسی (ع) از راه تحلیل مفهومی به بررسی تعاریف رفتارشناسی و بنی اسرائیل می پردازیم و با توجه به نظری بودن موضوع، تجزیه و تحلیل با مطالعه و تحقیق کتابخانه‌ای انجام خواهد شد.

۱-۱-۸. سؤال اصلی تحقیق و سؤال‌های فرعی آن

پرسش اصلی این تحقیق عبارت از این است که: از منظر قرآن بنی اسرائیل در برابر دعوت حضرت موسی (ع) چه رفتارها و واکنش‌هایی ابراز می‌کردند؟

پرسش‌های فرعی این تحقیق عبارت است از:

۱-۱-۸-۱. حضرت موسی (ع) برای دعوت بنی اسرائیل چه معجزاتی از طرف خداوند ارائه داد؟

۱-۱-۸-۲. علت خشم و غضب خداوند به بنی اسرائیل چه بوده است؟

۱-۱-۸-۳. چرا بنی اسرائیل خود را امت افضل و برتر می‌دانستند؟

۱-۱-۸-۴. خداوند بنی اسرائیل را با چه چیزهایی امتحان کرد؟

ابزار گردآوری اطلاعات عبارت است از فیش برداری و یاراشت برداری از کتاب‌ها و مقاله‌هایی که در زمینه رفتارشناسی بنی اسرائیل و دعوت حضرت موسی (ع) با محوریت قرآن بنگارش در آمده‌اند.

۱-۲. مفهوم شناسی

نخست به بررسی تحلیل واژه‌های مهم مطرح در این پژوهش می‌پردازیم:

۱-۲-۱. رفتارشناسی

رفتار در لغت به معنی: روش، طرز حرکت، طرز عمل و سلوک آمده است.^۱ رفتارشناسی یعنی: تحقیق و مطالعه درباره‌ی سیره و طرز رفتارها و عمل کرده‌ها در قلمرو زندگی گروه‌های انسانی. در طول تاریخ از پیروان حضرت موسی (ع) با تعبیرهای گوناگونی یاد کرده‌اند که در این جا به موارد معروف آنها اشاره می‌شود:

^۱ - علی‌اکبر دهخدا، لغتنامه دهخدا (بی‌جا، بی‌تا) ج ۲۵، ص ۵۳۴؛ محمد، معین، فرهنگ فارسی (تهران: انتشارات امیر کبیر ۱۳۸۰ ه.ش. چاپ هیجدهم) ج ۲، ص ۱۶۶۳.

۱-۲-۲. عبرانیان

ریشه‌ی واژه‌ی عبرانیان و علت نامگذاری این قوم به عبری، مورد اختلاف است. به چند دیدگاه اشاره می‌کنیم:

در وجه نام گذاری آن‌ها به این نام در قاموس کتاب مقدس آمده است:

الف- «این کلمه از «عبر» مشتق شده است که به معنای گذر کردن از نهر یا مکانی دیگر می‌باشد... و چون برابر گزارش سفر پیدایش، ابرام^۱، از گذرگاه فرات گذشته به اراضی فلسطین در آمد، کنعانیان وی را به عبرانی ملقب نمودند و از آن پس، این لقب در خانواده‌ی او باقی مانده، در نزد مصریان و فلسطینیان نیز به این لقب معروف گشتند و خود عبرانیان نیز همین را استعمال همی نمودند. جز اینکه اغلب اوقات، لفظ اسرائیلی و اسرائیلیان را بر آن کلمه ترجیح می‌دادند و پس از آنکه از اسیری مراجعت نمودند، به یهود مسمی گشتند، لکن همچنان ایشان را عبرانیان می‌گفتند تا فیما بین آن‌ها که به لغت عبرانی متکلم بودند با آن‌هایی که خود یهود بوده به لسان یونانی تکلم می‌نمودند، فرقی بوده باشد.»^۲

در منابع دیگر آمده است:

ابراهیم از شهر خود مهاجرت کرد؛ چون از رودخانه‌ی فرات عبور کرد، این قوم «عبری» یا «عبوری» نامیده شدند.^۳ شاید به همین دلیل در سفر پیدایش عهد عتیق از او به نام ابراهیم عبرانی تعبیر شده باشد.^۴

در فرهنگ معین نیز آمده است: «چون ابراهیم از گذرگاه فرات گذشت به اراضی فلسطین در آمد (کنعانیان) وی را عبرانی ملقب نمودند.»^۵

ب- «... از واژه‌ی «عابر»، (نام یکی از اجداد حضرت ابراهیم) مشتق شده است.»^۶

^۱ - ابراهیم به زبان عبری، ابرام خوانده می‌شود.

^۲ - جیمز هاکس، قاموس کتاب مقدس، مترجم هاکس جیمز (تهران: انتشارات اساطیر، ۱۳۷۷ ه.ش.). ص ۵۹۳.

^۳ - عبدالفتاح طباره عقیف، *اليهود في القرآن*، (بیروت: انتشارات دارالکتب، ۱۹۶۶ م. چاپ اول) ص ۱۵، عبدالله مبلغی آبادانی، تاریخ ادیان و مذاهب جهان (قم: انتشارات منطق (سینا) ۱۳۷۳ ه.ش. چاپ اول) ج ۲، ص ۵۶۹، محمد طنطاوی، *بنو اسرائیل فی القرآن و السنه* (بیروت: نشر دارالمکتبه الاندلس، ۱۳۹۲ ه.ق. چاپ دوم) ج ۱، ص ۱۰.

^۴ - ابوالفضل روحی، *سیمای بنی اسرائیل در قرآن و عهدین* (قم: انتشارات صحبای یقین، ۱۳۸۴ ه.ش. چاپ اول) ص ۲۳.

^۵ - محمد معین، همان، ج ۴، ص ۱۲ و ۲۵ و ۱۱۵۵ و ۱۱۵۶، محمد مبلغی آبادانی، همان، ص ۹۵۵.

^۶ - محمد مبلغی آبادانی، همان، ج ۲، ص ۵۶۹؛ محمد طنطاوی، همان، ج ۱، ص ۱۰.

ت- دسته ای از لغت شناسان در ریشه‌یابی قوم یهود بدین باور رسیده‌اند که کلمه‌ی «عبری» به زادگاه اصلی بنی‌اسرائیل بر می‌گردد. زیرا این قوم از قبایل بدوی و صحرانشین بوده‌اند که همانند عشایر در یک‌جا استقرار نداشته‌اند، بلکه در جستجوی آب و علف از مناطق گوناگون عبور می‌کرده‌اند. به همین دلیل اقوام فلسطینی، مصری و کنعانیان آنان را عبرانی یعنی صحرانشین یا به تعبیر دیگر، عشایر لقب دادند.^۱

دکتر احمد شلبی می‌نویسد:

«مصری‌ها و کنعانی‌ها بنی‌اسرائیل را عبرانیین می‌نامیدند و از زمانی که آنان در سرزمین کنعان استقرار یافتند و شهر و شهرنشینی را شناختند از واژه‌ی عبری نفرت پیدا کردند؛ زیرا آنان را به یاد زندگی اولیه‌شان می‌انداخت. زندگی بادیه‌نشینی، همراه با خشونت و سختی بود، از این رو، آنان ترجیح می‌دادند تنها با نام بنی‌اسرائیل شناخته شوند.»^۲

مرحوم طبرسی در ذیل آیه‌ی «وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ ...»^۳ می‌نویسد:

«حضرت یعقوب و فرزندان او در بادیه ساکن بودند و گوسفندان خود را در آنجا می‌چرانیدند، و در چند سال قحطی و خشکسالی، مواشی و چهار پایانشان هلاک شد، و خداوند آن‌ها را به نزد یوسف به مصر برد توانگرشان ساخت.»^۴

با توجه به قرائن و شواهدی که ذکر گردید می‌توان دیدگاه سوّم (ریشه‌داری در بدویت) را ترجیح داد.

۱-۲-۳. بنی‌اسرائیل

«بنی» جمع سالم «ابن» است.^۵ ابن به فرزند پسر اطلاق می‌شود^۶ و زمانی که اضافه شود در مفهوم عام به کار می‌رود و شامل مذکر و مونث می‌شود که در این‌جا چنین استعمال شده است.^۱ اما در معنای واژه‌ی اسرائیل، سه وجه بیان شده است:

^۱ - محمد طنطاوی، همان، ج ۱، ص ۹.

^۲ - عبدالفتاح طباره عقیف، همان، ص ۵.

^۳ - یوسف، ۱۰۰.

^۴ - فضل بن حسن طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن (تهران: انتشارات ناصر خسرو، ۱۳۷۲ ه.ش. چاپ سوم) ج ۵، ص ۴۰۸.

^۵ - عبدالله بن حسین عکبری، التبیان فی اعراب القرآن (ریاض: ناشر بیت الافکار الدولیه، بی تا، چاپ اول) ص ۲۵.

^۶ - محمد بن حسن طوسی، التبیان فی تفسیر القرآن (بیروت: ناشر دار احیاء التراث العربی، بی تا) ج ۱، ص ۱۸۱.